

Peter Gowan

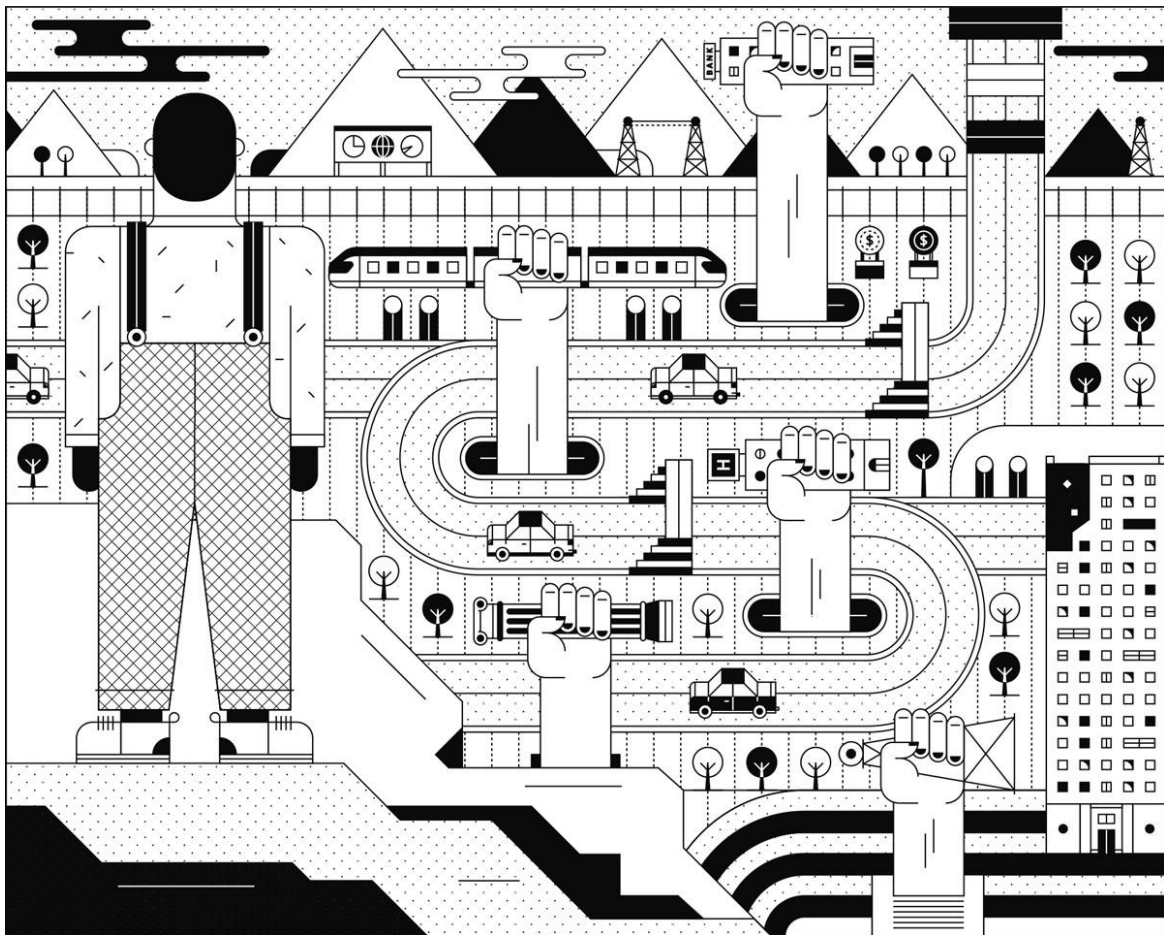
En plan för socialistisk seger i USA

Ur *Jacobin* 11/3 2019

Den marxistiska tidskriften *Jacobin* har en viktig position i vänsterdebatten i USA.

Den artikel som återges nedan i svensk översättning¹ diskuterar hur man ska utnyttja den kommande presidentkampanjen för att få Bernie Sanders vald till president till att främja en socialistisk politik och en strategi och taktik som kan stärka de socialistiska krafterna och som kan främja kampen för socialism i USA om Sanders skulle bli vald. Man skulle kunna betrakta förslagen som ett försök att lägga grunderna till ett Övergångsprogram för USA. Hur realistiska Peter Gowans förslag är, och vilka möjligheter en sådan inriktning har, återstår att se. Men det är åtminstone ett förslag som kan bilda utgångspunkt för en fortsatt debatt. En av de idéer som diskuteras är de svenska löntagarfonderna (Meidners-fonderna).

På marxistarkivet har vi under de senaste åren publicerat en hel del artiklar från *Jacobin*, de senaste för en dryg månad sedan, se [Tidskriften *Jacobin* om dagens kapitalism](#). Där finns också en intervju med tidskriftens chefredaktör, *Martin F*

¹ Artikelförfattaren Peter Gowan är akademiker från Irland och gästföreläsare hos Democracy Collaboratives Next System P

Välfärdsstaten är inte tillräcklig. En regering under Bernie Sanders måste driva en politik som inskränker kapitalets makt och demokratiserar ekonomin på ett radikalt sätt.

Medan socialister förbereder sig för den långa kampanjen för att få Bernie Sanders vald till president måste vi ha tänkt igenom den konfrontation som väntar om vi verkligen skulle få vår önskan uppfylld. Vi har tillhört förlorarna under en mycket lång tid. Det har funnits några tecken på framsteg på sistone, men vi står fortfarande framför allt inför den enorma utmaningen att bli av med nyliberal kapitalism, sedan återstår att ta oss bortom socialdemokratien och in i ett demokratiskt socialistiskt samhälle.

En tänkbar följd om Sanders blir president är att hans administration kommer att ge efter för ”politiska realiteter” och överge det mesta av sitt program efter att ha hittat en eller två symboliska åtgärder som kan passera. Anhängarna av den linjen blir sedan uppmanade att nöja sig med vad som går att få. Se detta som ”Bill de Blasio”-scenariot.

Det andra scenariot handlar om en rörelse inom arbetarklassen med en president som tar strid med kongressen (inte bara med republikanerna utan även en stor del av demokraterna), högsta domstolen och motsträviga valda organ på delstatsnivå. Med en strategi som skulle gå ut på konflikt i stället för konsensus och krav på att odemokratiska hinder för nödvändiga samhälleliga förändringar skulle sopas undan. Se detta som ”Salvador Allende”-scenariot.

Detta innebär med nödvändighet att vi på federal nivå måste tänka på mer än parlamentariskt agerande och bortom en enda valperiod. Ett avgörande inslag måste bestå i att använda utnämningar på federal och verkställande nivå till att göra det möjligt för arbetarrörelsen och sociala rörelser att hävda sig. Trumpadministrationen har visat att den verkställande avdelningen på egen hand snabbt helt kan förändra viktiga delar av företrädarens politik. En kommande administration bör agera på samma vis och utse radikala personer som står på arbetarnas sida till National Labor Relations Board och arbetsdepartementet, vidare energiska miljöaktivister till departement som sysslar med frågor som gäller energi och klimatförändring. Administrationen bör omedelbart vidta alla möjliga åtgärder för att reglera situationen för papperslösa invandrare och upplösa den inhemska tvångsapparaten.

Sanders bör också använda presidentmakten till att stödja utmanare i primärval mot motspänstiga demokrater. Många medlemmar av kongressen är enbart karriärister och kommer att foga sig i ett vänsterprogram om valet står mellan att göra det eller hamna i marginalen. Men en kärna av ideologiskt övertygade centrister måste helt och hållet undanröjas – om inte annat för att visa de övriga att priset skulle bli högre för att hindra framsteg än att göra sig osams med sina tidigare herrar i bolagsvärlden.

I själva kongressen måste kommittéer av medvetna socialister upprättas och de måste se till att använda sitt inflytande för att inte politiken ska urvattnas. Vi har redan sett början på detta med medlemmar av representanthuset som Rashida Tlaib och Alexandria Ocasio-Cortez, men det behövs många fler – och de nuvarande medlemmarna av Progressive Caucus måste på allvar börja gå in för att motsätta sig det politiska etablissemangen i stället för att agera som medlare mellan ledningen för demokraterna och en progressiv bas.

Men samtidigt som vi bryter ned motståndet mot en Sanders-administrations minimiprogram måste vi också planera för hur vi ska avancera i händelse av att det går bra för oss och se till att vi inte bara ropar ”uppdraget verkställt” när vi nått fram till socialdemokrati och ge kapitalet tid att omgruppera sig. I en värld där vi har tolv år på oss att lindra verkningarna av klimatförändringen finns det inget som heter delseger.

Bortom socialdemokratien

Detta innebär att vi måste granska den parlamentariska delen av *vår väg till socialismen* – hur regeringspolitiken kan utformas för att genomföra förändringar som avspeglar och befrämjar klasskampen. Ett sådant inslag vore lagstiftning som leder till en avgörande ökning av arbetarägda företag och kontroll av stora bolag.

Det finns ett antal exempel som vänstern i USA kan studera – det mest välkända är Meidnerfonderna, det svenska förslaget på 1970-talet om att avsätta en del av vinsterna i lönsamma företag i fonder kontrollerade av fackföreningarna, vilket till sist skulle leda till att dessa kontrollerade alla betydelsefulla företag i landet. Förslaget misslyckades på grund av starkt motstånd från kapitalisterna, högerpartierna och den socialdemokratiska ledningens ljumma inställning – det kom att reduceras till en skugga av den ursprungliga tanken för att sedan helt avvecklas i början av 1990-talet.

Liknande tankegångar har emellertid nyligen väckts till liv i Storbritannien, där finansministern i skuggkabinettet, John McDonnell, lagt fram ett förslag om *Inclusive Ownership Funds* (IOF) för att komplettera Labourpartiets andra förslag på det ekonomiska området som medborgarlön, fackliga rättigheter, demokratiska ägarformer, medbestämmande och offentligt ägda banker.

Partiet har nu utvidgat detta till ett förslag om att en procent av företagens aktier ska ges till arbetarna varje år i form av en gemensam fond upp till en nivå på 10 procent (den siffran har bara relativ betydelse, eftersom Labour i ett kommande val kan föreslå att nivån ska höjas). I många företag skulle fonderna göra arbetarna till de enskilt största aktieägarna och i stället för att satsa makten i avlägsna pensionsfonder som de inte har någon större kontroll över skulle de här direkt utse sina styrelser.

Om vi tänker på hur en Sandersadministration skulle kunna stärka en demokratisk puls som gradvis automatiskt ökar nivån av ekonomisk demokrati runt om i landet, även om en eller flera av maktens institutioner skulle hamna i motståndarnas händer, skulle en lag av detta slag kunna bli ett oerhört viktigt redskap för att få ekonomin på fötter igen, bort från de ökande privatiseringarna och på väg mot ett större samhälleligt inslag.

Det vi talar om här är *delar* av politiken i syfte att skapa en växande grund av ekonomisk demokrati i de delar av ekonomin som inte täcks av vår *specifika* politik i syfte att snabbt förstatliga eller avskaffa viktiga sektorer eller företag.

Till exempel finns det med säkerhet ett direkt behov av att avskaffa sjukförsäkringsbranschen genom inrättande av ett allmänt nationellt hälsovårdsprogram. Företag som Aetna och Blue Cross Blu Shield kommer inte att läggas under arbetarkontroll genom en gradvis övergång via en IOF. I stället kommer de att helt försvinna och de arbetare som då förlorar jobbet kommer att få hjälp av ett övergångsprogram.

Detta är viktigt att ha i minnet. En del tänkbara invändningar mot ägarfonder eller fonder av Meidnerkaraktär handlar om behovet av ett snabbare förstatligande av specifika branscher som bank- och finansväsende eller den industri som bygger på fossil energi. Detta är inga obetydliga sektorer – en socialistisk administration borde helst socialisera finanssektorn genom kontroller av kapitalets rörlighet samt etablera offentliga banker och en nationell investeringsbank. Bolag baserade på fossila bränslen skulle omedelbart överföras till offentligt ägande och deras miljöförstörande verksamhet fasas ut till år 2030, precis som förespråkarna av ett grönt New Deal har sagt.

Otvivelaktigt finns även andra liknande sektorer, men också sådana som får stå lägre på vår lista över prioriteringar. Det viktiga är dock att bibehålla ett ambitiöst perspektiv. Vi är inte

bara ute efter att förändra gränserna mellan offentlig och privat sektor. Som socialister står vi också för att den profit som kapitalisterna utvinner inte borde få förekomma. Att avstå från att socialisera mindre viktiga sektorer på grund av att de inte håller på att förstöra planeten eller utgör något existentiellt hot mot vårt projekt skulle vara ett historiskt misstag.

Låt oss nu mot denna bakgrund i breda termer diskutera hur en Sandersplan skulle kunna fungera.

En Sandersplan?

Arbetare på olika företag skulle utse styrelser från de egna leden på årlig bas. Om andra åtgärder, som en lag om medbestämmande, skulle vidtas av samma regering skulle det gå att hålla sådana val på samma gång – en årlig ”ekonomisk valdag”. De av arbetarna utsedda förvaltarna av ägarfonderna skulle utöva sina rättigheter på grundval av IOF-aktier, inklusive rösträtt och skydd för minoritetsägare och rätten till fortsatt information.

En stor del av utdelningen skulle fördelas lika mellan arbetarna på varje företag, medan återstoden skulle användas som en ”social utdelning” för att gynna kollektivt ägande och kontroll i större skala. Ett klassiskt bekymmer med försök med arbetarägande på företagsnivå handlar om risken för att arbetarna skulle förvandlas till småkapitalister. Detta skulle vi undvika genom att se till att de har ett starkt intresse av att varje dollar i företagets intäkter tillförs arbetarnas andel och inte kapitalets.

Arbetarna skulle inte ”köpa in sig” i vår plan och inte heller kunna ”plocka med sig” pengar om de lämnar företaget eller går i pension – det skulle finnas ett ”lås” på tillgångarna som gör förvaltningen till en permanent del av företaget och hela tiden ägd av de för närvarande anställda arbetarna. De erhåller en utdelning, begränsad i storlek, och använder sina andelar till att påverka och kontrollera bolaget. IOF:s får inte ses som pensionssparande eller pensionsfonder, även om arbetarna förstås skulle ha möjlighet att placera sina egna utdelningar på ett pensionskonto.

Det finns fyra viktiga variabler när konturerna av denna politik ska utformas: mekanismen för och hastigheten i överföringen av andelar, den tröskel som bestäms för att skydda företagen, utformningen av den samhälleliga vinstutdelningen och målet för de ”samhälleliga utdelningsfonderna”. Labourpartiet har redan svaret på en del av dessa frågor – man skulle överföra en procent av grundkapitalet till en IOF varje år (upp till en 10 procents gräns), i alla företag med mer än 250 anställda och där alla utdelningar som överskrider 500 pund per arbetare skulle avsättas för samhällelig satsning. Frågan om vad fonderna skulle användas till är fortfarande relativt oklar.

Det närmaste man kan komma Meidners ursprungliga förslag inom denna ram handlar om att ta 20 procent av vinsten före skatt per år (utan begränsning) i alla företag med över 50 arbetare, att ta 100 procent av vinstfonderna och fördela dem till fonder kontrollerade av olika fackliga branschorganisationer. Det finns emellertid goda skäl till variationer här – tanken bakom det ursprungliga förslaget skulle leda till att fördelarna skjuts för långt på framtiden, vilket innebär att stöd för förslaget i stort sett skulle begränsas till fackliga aktivister. En direkt koppling mellan ökningen av det samhälleliga ägandet och ökningen av den egna inkomsten kan bidra till att göra det mer attraktivt, utan att för den skulle äventyra den egentliga tanken bakom samhälleligt ägande.

Det är också en eftergift för hur det konkret ser ut idag i USA. Folk känner sig betydligt närmare ett företag än en sektor och att skapa en verklig känsla av kollektivt ägande av företaget kommer att vara avsevärt svårare när det handlar om att övertyga en anställd på Walmart om poängen med att gå in i Target Corporation.

För att göra fördelningen av samhällsliga rikedomar jämnare mellan olika industrier och se till att icke arbetare och anställda i den offentliga sektorn ser några fördelar med det bör en växande del av vinsterna från IOF:s överföras till en *samhällelig förmögenhetsfond* som skulle äga och förvalta aktieandelar i bolag för samhället som helhet. Den samhällsliga förmögenhetsfonden skulle få kapitaltillskott från andra kapitalskatter – olika exempel på sådana har lagts fram av Matt Bruenig från *People's Policy Project*.

Detta skapar dubbla mekanismer för att öka det samhällsliga ägandet inom ekonomin – andelar som skapas i stora bolag och minskar inflytandet för nuvarande investerare samtidigt som arbetarna ges större makt inom företaget, medan kapitalskatter och vinster på sådana aktier skulle föras över till en förmögenhetsfond som investerar och ökar sitt ägande samtidigt som man betalar en avgift till den federala regeringen som skulle kunna användas för allmänna sociala utgifter. Fonden skulle också ha möjlighet att investera strategiskt i specifika företag, där dess eget ägande skulle kombineras med arbetarnas för att skapa ett delägarskap av majoritetskaraktär mellan det allmänna och arbetarna.

Det är av avgörande betydelse att stora företag tvingas i stället för att uppmuntras att emittera ett grundläggande minimum av aktier. Det finns emellertid stark anledning att ge viss finansiell uppbackning till de som frivilligt socialiserar sina företag i ökad takt – detta skulle stärka politiken genom att öka splittringen och konflikterna bland kapitalisterna. Alla resurser som näringslivet satsar på att sätta stopp för ”strejkbryteri” i de egna leden är resurser som de inte kan använda för att bekämpa den allmänna politiken.

Klipska bedömare har tidigare sagt att utdelning till arbetarna kan leda till lägre löner. Det skulle mycket riktigt kunna bli fallet på en helt fri marknad, vilket är orsaken till att det är så viktigt att återställa fackföreningarnas makt och införa löneförhandlingar branschvis om politiken ska bli framgångsrik. Inställningen måste vara att nå bortom socialdemokratin i riktning mot demokratisk socialism och inte utgör någon universallösning som gör att vi slipper arbetet på att bygga upp självständig arbetarmakt och en välfärdsstat. Det handlar kort och gott om en plan för seger.

Den amerikanska vägen till socialismen

Det är troligt att en Sandersadministration inte kommer att ha några planer på att gå längre än det lovvärda socialdemokratiska program som skisserades 2016. Det vore olyckligt, men fortfarande värt stöd av socialister. Om regeringen vore kapabel att driva igenom en ambitiös lagstiftning på klimatområdet, allmän sjukförsäkring, utvidgade rättigheter för fackföreningarna och stopp för slakten i Jemen skulle redan det vara mödan värt för oss.

Men ett annat resultat är också sannolikt – att administrationen ställs inför valet mellan att retirera eller ta en brytning. Det går inte att med säkerhet säga att detta kommer att inträffa omedelbart, men det finns en reell möjlighet att Sanders ställning som president skulle begränsas av en odemokratisk konstitution och kapitalets egen makt.

Om Sanders blir vald på en plattform med socialdemokratiska reformer och väljer att satsa på dem i stället för en socialistisk brytning vore det svårt att kritisera honom för att stå fast vid sin plattform. Men om valet står mellan reträtt och brytning måste han välja det senare – odemokratiska krafter som hotar demokratin måste besegras, oavsett om de har pengar eller lagen bakom sig.

Det ankommer på socialisterna, innanför och utanför administrationen, att förbereda sig själva och rörelsen på en sådan utveckling. Det behövs en koalition för att skapa ett nytt ekonomiskt system som baseras på demokratisk och ekologiskt hållbar kontroll över produktionsmedel, distribution och handel.

Många av oss är övertygade om att en politik baserad på IOF:s och den svenska Meidnerplanen är viktiga delar i vår verktygslåda – men de som är av annan uppfattning måste också komma med egna planer på hur ekonomin ska kunna ställas i samhällets tjänst i händelse av en framgångsrik strid med kapitalet. Jag är säker på att det inte finns några bättre alternativ tillgängliga – en regering under Sanders bör leta hos McDonnell och Meidner efter en politik som banar väg för ekonomisk demokrati i USA.

Översättning: Björn Erik Rosin

Lästips

[En socialistisk strategi för Västeuropa](#). Intervju med E Mandel från 1965.

[Strategi och parti](#) av D Bensaid (2007)

[Delar i en revolutionär strategi](#) av Francois Sabado (2007)

[En europeisk strategi för vänstern](#) av Michael Husson (2010)

[Frågan om socialistisk strategi i ett historiskt perspektiv](#) av Håkan Blomqvist och Kjell Östberg (2015)

Debatten om löntagarfonderna i Sverige:

[Debatt om löntagarfonder i tidskriften Fjärde Internationalen](#). Artiklar från 1976-79.

[Löntagarfonderna – halshuggning av kapitalismens skugga?](#), av C H Hermansson.

Vänsterpartiets (VpK:s) f d ordförande om löntagarfonder (från 1975).

[Löntagarfonder och arbetarklassen](#), av Peter Dencik. I mitten av 1970-talet fördes en livlig debatt om "löntagarfonder". Förslaget fick starkt stöd inom den fackliga byråkratin och inom delar av socialdemokratin, men möttes av skepsis i övriga vänstern.

[Socialdemokratin idag](#), av Claes Fredelius och Birger Karlsson (1976).

[Löntagarfonder - rörelse kontra politik](#) av Per-Erik Wentus och Roy Karlsson. En tillbakablick på striden om löntagarfonder i slutet av 70-talet och början av 80-talet. Författarna är kritiska mot det sätt på vilket "vänstern" förhöll sig till det hela. (2006)